

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

Erfgoodwaarden van landschapselementen

Vergeet de mens niet

Edwin Raap
2025

25 maart

Aanvalsplan en RCE: 10 redenen en baten

1. Versterking van de biodiversiteit
2. Bijdragen aan de klimaatopgave
3. Verbeteren inkomen boeren en andere grondeigenaren
4. Verbeteren waterkwaliteit
5. Verbeteren kwaliteit en diversiteit van het Nederlandse landschap
6. Verbeteren leefomgeving en recreatie
7. Bevorderen vestigingsklimaat
8. Verbeteren luchtkwaliteit en waterretentie
9. Tegengaan bodemerosie
10. Gebiedsgerichte aanpak (werkwijze)

Erfgoedmonitor 2023

Feiten en cijfers over ons erfgoed in 2023

Subsidie woonhuisregeling

Totaal verstrekt € 55.094.187

Subsidie Instandhouding Monumenten (SIM)

Totaal verstrekt € 94.364.268 top 3 categorieën

€ 42.334.320 Religieuze gebouwen
€ 22.521.590 Kastelen, landhuizen en parken
€ 7.825.386 Cultuur, gezondheid en wetenschap

Fysieke staat rijksmonumenten niet-woonhuizen

Aantal beoordeelde objecten 42.050

47,1% Goed 10,4% Matig
39,5% Redelijk 3,0% Slecht

Beschermde stads- en dorpsgezichten

Totaal 472 top 3 provincies

65 Zuid-Holland
64 Friesland
51 Noord-Holland

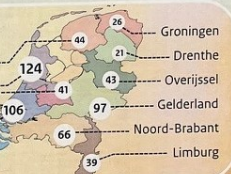
Musea (2022) Totaal aantal 629 naar categorie

407 Geschiedenis
123 Kunst
62 Bedrijf en techniek
37 Natuurhistorie en Volkenkunde

naar provincie

Friesland 124
Noord-Holland 41
Utrecht en Flevoland 106
Zuid-Holland 22
Zeeland 39
Groningen 26
Drenthe 21
Overijssel 43
Gelderland 97
Noord-Brabant 66
Limburg 39

Museumbezoek (2022)

Totaal 23.754.000
18.134.000 Uit binnenland
5.620.000 Uit buitenland

Bezoekers erfgoedevenementen o.a.

1.300.000 Open Monumentendag
600.000 Maand van de Geschiedenis
150.000 Nationale Molendag
75.000 Dag van het Kasteel
32.000 Nationale Archeologiedagen

Archeologische onderzoeken

Totaal 5.212 naar type
3.165 Inventariserend Veldonderzoek (IVO)
1.445 Bureauonderzoek
424 Begeleiding
175 Opgraving
3 Onderwaterarcheologie

Archeologische rijksmonumenten

Totaal 1.466 top 3 provincies
295 Gelderland
214 Groningen
197 Friesland

Tradities Immaterieel Erfgoed

Totaal 209 op inventarislijst, nieuw o.a.
Twentse krentenwegge
Keti Koti
Melkbusschieten in Kampen

De Erfgoedmonitor van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed presenteert feiten en cijfers over het erfgoed in Nederland.

Dit is slechts een kleine greep uit de beschikbare data.

Voor meer feiten en cijfers:
erfgoedmonitor.cultureelerfgoed.nl

Cijfers RCE / erfgoed

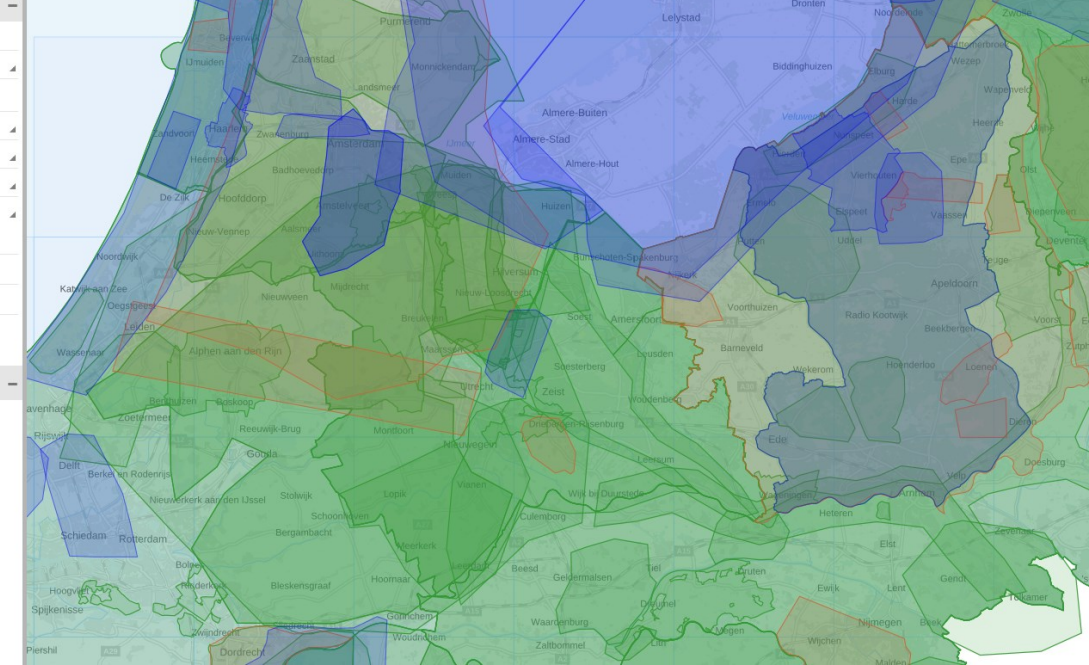
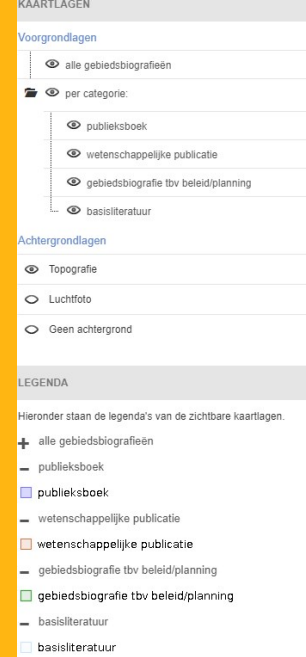
Erfgoedatlas: <https://rce.webgis.nl/nl/map/erfgoedatlas>

www.Erfgoedmonitor.cultureelerfgoed.nl

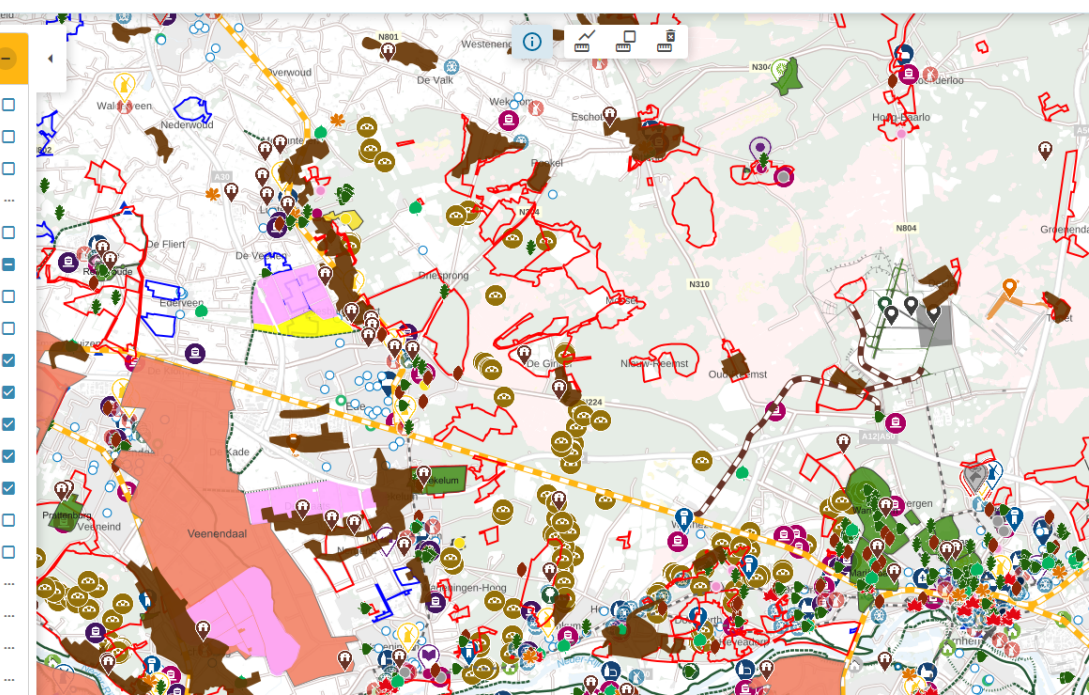
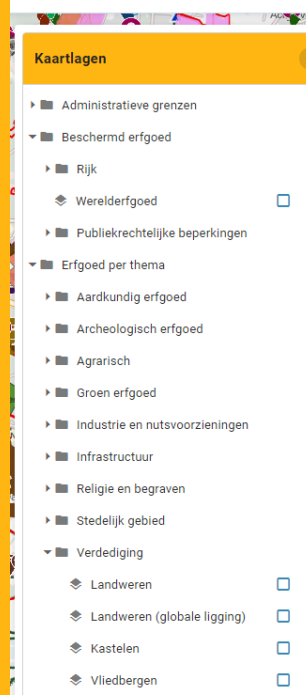
Geen cijfers provinciaal en gemeentelijk erfgoed

RCE: Kennis & advies

- › Erfgoedatlas
 - Beschermd erfgoed
 - Groen erfgoed
 - Panorama Landschap
 - Gebiedsbiografieën
 - Etc.
- › Regio-adviseurs

Erfgoedatlas | Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed

Groen Erfgoed

A large, three-story brick building with a gabled roof and three chimneys, surrounded by a well-manicured garden with hedges and trees. The building has many windows and a small entrance on the right side. The garden features a large tree on the left, a red bench, and a blue trash can. The sky is overcast.

Rijksmonument (complexnummer):	515155 (515153)
-----------------------------------	---

Rijksmonument	531205 (531203)
---------------	-----------------

Schoonoord

- ## Kaartlagen

 - Hertenkampen

☐ ...
 - Hoogstamboomgaarden

☐ ...
 - Register Monumentale Bomen

☒ ...
 - Buitenplaatsen, tuinen en par...

☒ ...
 - Landschap met oude bosker...

☒ ...
 - Potentieel landschap met ou...

☒ ...

 - Industrie en nutsvoorzieningen

☐
 - Infrastructuur

☐
 - Religie en begraven

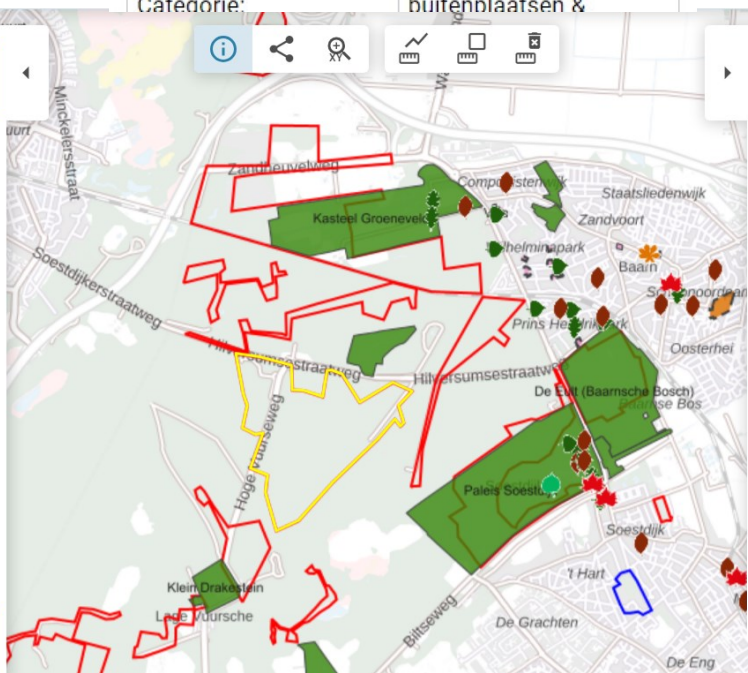
☐
 - Stedelijk gebied

☐
 - Verdediging

☐

- Legenda**

 - ▼ Register Monumentale Bomen
 - beuk
 - eik
 - linde
 - paardenkastanje
 - plataan
 - overige soort
 - meerdere soorten
 - ▼ Buitenplaatsen, tuinen en parken (rijksbesch...)
 - begraafplaatsen
 - boerentuinen en erven
 - groenaanleg bij buitenplaatsen en landgoederen
 - groenaanleg bij religieuze gebouwen
 - groenaanleg bij (semi-)openbare gebouwen
 - stadsparken en plantsoenen
 - tuinen
 - ▼ Landschap met oude boskernen, houtwallen ...
 -

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

Bescherming van monumentale bomen

Objecten; geen structuren

Mei 2024, Heilige Eik, Den Hout, Nederland,
Minimale leeftijd van 400 jaar.

Definitie monumentale boom

Bron: Bomenstichting

1. minimale leeftijd (>100 jr)
2. gezond en levensverwachting van ten minste 10 jaar
3. één van de criteria
 - **cultuurhistorisch waardevol**
 - **beeldbepalend**
 - zeldzame soort of variëteit
 - wetenschappelijk of ecologisch waardevol
 - zeldzaamheidswaarde

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

Ereklasselijst

1. Linde in Borger
(Rondkopboom)

2. Linde in Tytsjerkstrediel
(Linde bij het bakhuysje)

3. Zomereik in Bronckhorst
(Reuzenelk)

4. Zomereiken in Lochem
(De 12 apostelen)

5. Brulne beuk te Zaltbommel
(Beuk Zaltbommel)

6. Gewone beuk in Westerkwartier
(Lelbeuk Grootegast)

7. Zomereik in Horst ad Maas
(Hagelkruseik)

8. Zomereik in Oosterhout
(Hellige elk)

9. Hollandse linde in Helloo
(Linde op de Kattenberg)

10. Zomereik in Tubbergen
(Kroezeboom)

11. Gewone plataan in Zwolle
(Plataan Potgeltersingel)

12. Elken en linde in Leusden
(Droffelaar)

13. Hollandse linde in Overberg
(Aanplaklinde)

14. Hollandse linde in Kapelle
(Grenslinde Blezellinge)

15. Paardenkastanje in Lelden
(Paardenkastanje Rapenburg)

Kroezeboom – Fleringen: over beleefbaar gesproken

Zomereik

Plantjaar 1550

Stam Ø = 242 cm

68 / 100 (waardevolle ecologische bijdrage)

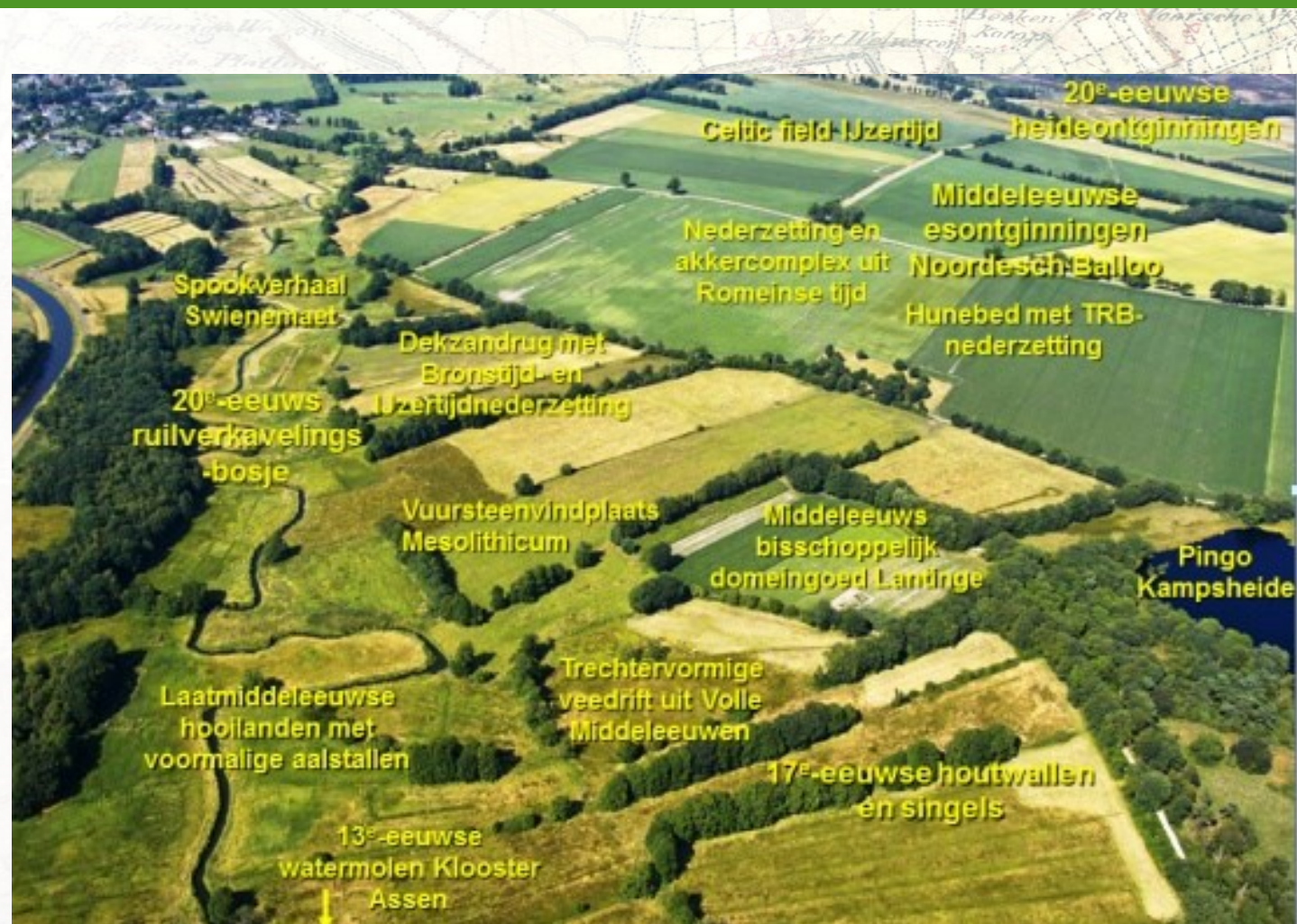
5 / 5 (Verhaal / Zeldzaamheid / Zeer oud / Kampioen / Onvervangbaar)

Gemeentelijk beschermd volgens bomenlijst

LANDSCHAP

Raad voor Europa: Landschap is een gebied, zoals door mensen waargenomen, waarvan het karakter bepaald wordt door de actie en interactie van natuurlijke en menselijke factoren

Beek- en stroomdallandschap Drentsche Aa

BU
12

Werkt voor provincies

[Home](#)[Onderwerpen](#) ▾[Actueel](#) ▾[Partners](#)[Over BU12](#) ▾U bent hier: [Home](#) > [Onderwerpen](#) > Natuur en Landschap

Natuur en Landschap

Natuur en Landschap is de verzamelaarsplaats voor alle (beleids)informatie over natuur en landschap in Nederland. BU12 brengt hier beleids-, onderzoeks- / kennis- en praktijkinformatie over natuur en landschap samen. Voorheen waren de pagina's die onder dit thema scharen, ondergebracht bij het Portaal Natuur en Landschap. Het portaal is per juli 2017 opgegaan in de BU12-website.

Er is een verschil tussen landschap en natuur

✎ Jan Jaap de Graeff & Directeur Natuurmonumenten

🕒 12 februari 2011

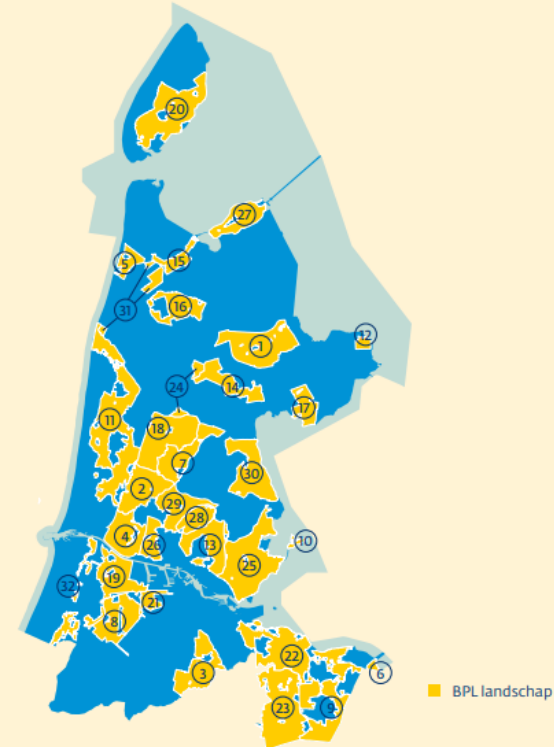
Staatssecretaris Henk Bleker (Natuur, CDA) geeft een vertekend beeld van wat landbouw voor natuur en landschap kan betekenen (NRC Handelsblad, 7 februari). Een groot deel van onze landbouwgebieden is hoogproductief; daar wordt geproduceerd voor de wereldmarkt en is de biodiversiteit nagenoeg nul. Bleker onderscheidt die situatie niet van andere gebieden, waar de agrarische productie op een lager pitje staat en de natuur wel degelijk een kans krijgt. Evenmin onderscheidt hij landschap en natuur: het herstellen of aanleggen van mooie landschapselementen als lanen en heggen is gemakkelijker te verenigen met het boerenbedrijf dan de toepassing van productiemethoden die ook planten en dieren een kans geven. Ik ben het met Bleker eens dat er geen maatschappelijke tweedeling moet zijn tussen de ecologische hoofdstructuur en het omliggende landschap. En Natuurmonumenten zet zich er graag voor in om samen met boeren en anderen de kwaliteit en de vitaliteit van het landelijk gebied te vergroten. Maar dat kan alleen als een reëel debat zonder sprookjes over de rol van de landbouw mogelijk is. Ook moet Bleker eerst met de provincies de bezuinigingsproblematiek oplossen, een onderwerp waar hij in het interview behendig omheen loopt. Want wordt dat niet goed opgelost, dan komen de ontwikkelingen op het platteland in een impasse. En komt de staatssecretaris aan het realiseren van welk vergezicht dan ook niet toe.

Bijzonder Provinciaal Landschap

32 landschappen

1. Abbekerk en omgeving	17. Schellinkhout en omgeving
2. Alkmaardermeer en omgeving	18. Schermer
3. Amstelscheg	19. Spaarnwoude en omgeving
4. Assendelft en omgeving	20. Texel
5. Callantsoog	21. Tuinen van West
6. De Kampen	22. Vechtstreek-Noord
7. Eilandspolder	23. Vechtstreek-Zuid
8. Haarlemmermeer-Noord	24. Veenhuizen en Oterleek
9. Het Gooi	25. Waterland
10. Marken	26. Westzaan en Omgeving
11. Noord-Kennemerland	27. Wieringen
12. Oosterdijk	28. Wijde Wormer
13. Oostzaner- en Ilperveld	29. Wormer- en Jisperveld
14. Opmeer-Wognum	30. Zeevang
15. Oude Veer	31. Zijpepolder Noord en Zuid
16. Schagen	32. Zuid-Kennemerland

- Nationale Parken
- Bijzondere provinciale landschappen

**Omgevingsbeleid: voorbeeldregels
cultuurlandschap in omgevingsplan**

der

rfgoed'

ORT

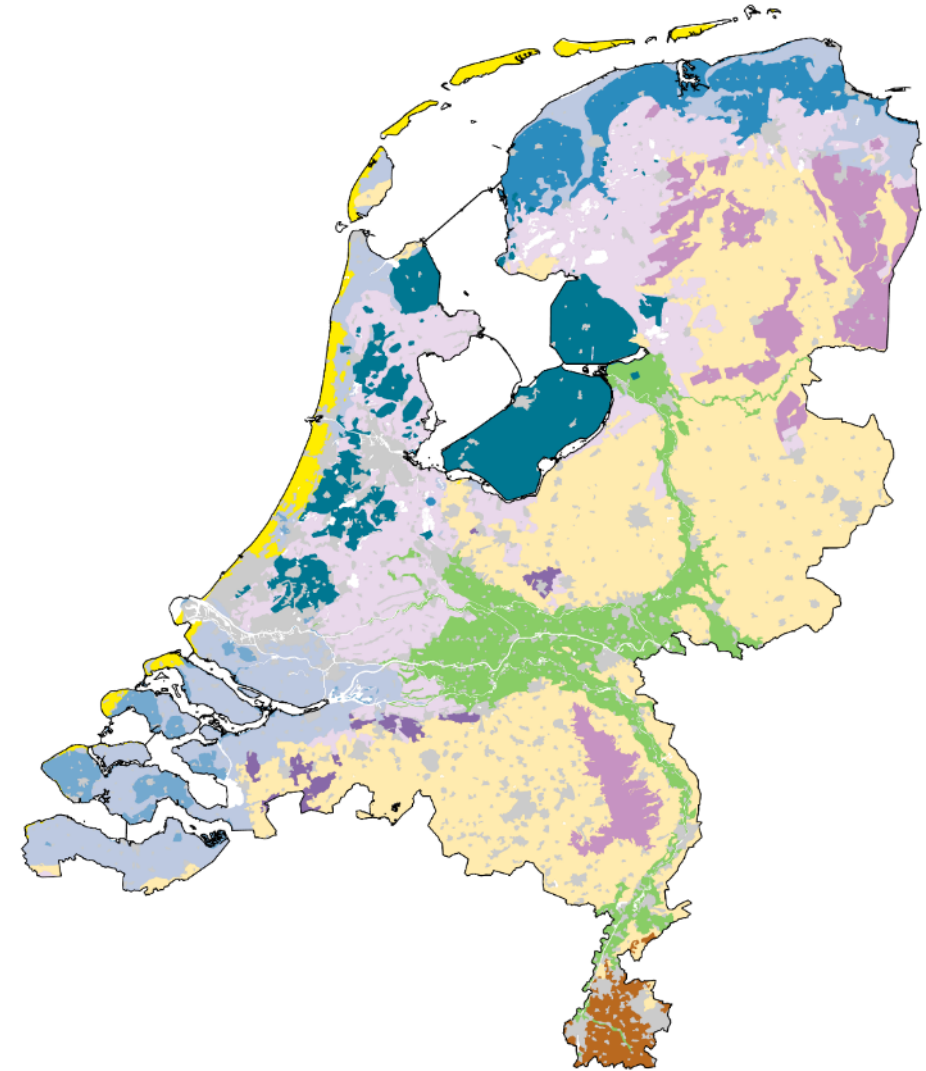

Nederlandse landschap

Ontstaan uit wisselwerking mens en natuur (zand/klei/veen/löss)

- Variatie aan cultuurlandschappen
- Elk type zijn eigen elementen en beleving

LEGENDA	LANDSCHAPSTYPE	Houtwal en houtsingel	Elzensingel	Bossingel	Struweelhaag	Knip- of scheerheg	Bomenrij en solitaire boom	Knotboom	Poel en klein historisch water	Natuurvriendelijke oever	Bloemrijke rand
●	Oudere veenkoloniën	●	●	●			●	●	●	●	●
●	Jongere veenkoloniën						●			●	●
●	Veenontginningen							●	●	●	●
●	Rivierengebied			●	●	●	●	●		●	●
●	Oudere zeekleipolders (Noord)	●			●	●	●	●	●	●	●
●	Oudere zeekleipolders (Zuidwest)	●			●	●	●	●	●	●	●
●	Jongere zeekleipolders	●			●		●	●		●	●
●	Droogmakerijen en Zuiderzeepolders						●			●	●
●	Duinen en duinontginningen	●	●				●			●	●
●	Lössontginningen	●		●	●	●	●	●	●		●
●	Zandgrondontginningen	●		●			●	●	●		●

Landschapstype

● Oudere veenkoloniën	● Jongere zeekleipolders
● Jongere veenkoloniën	● Droogmakerijen en Zuiderzeepolders
● Veenontginningen	● Duinen en duinontginningen
● Rivierengebied	● Lössontginningen
● Oudere zeekleipolders (Noord)	● Zandgrondontginningen
● Oudere zeekleipolders (Zuidwest)	● Bebouwde kom

Veen - open

- › Sloten
- › Knotbomen

Zand – halfopen tot gesloten

- › Essen / kampen
- › Houtwallen

Klei - open (incl droogmakerijen)

- › Boerenerven met bomen
- › Dobben (veedrinkputten)

Löss - reliëf

- › Graften en holle wegen

Landschapsvormers – de hand van de mens

Het erfgoed van nu was bij aanleg nutslandschap dat verder niet bijzonder gewaardeerd werd. Door de boerengemeenschap werd vanaf de vroege middeleeuwen een geheel eigen patroon van ontginningslijnen over het landschap gelegd.

De relatie tussen voedselproductie en zorg voor het landschap is verloren gegaan

Melkveehouderij gaat kopje-onder rond De Groote Peel

NIEUWS NOORD-BRABANT JASPER SCHEL 16 OKT 2024 OM 17:05UUR

Veel melkveehouderijen rondom De Groote Peel sluiten hun deuren of hebben dat in de afgelopen jaren al gedaan. Toon Hartman uit Heusden (gemeente Asten) ziet het met lede ogen aan en schreef er een boek over. 'Je weet pas wat je mist, als het er niet is.'

Leefbaarheid landelijk gebied onder druk

Gestage leegloop, vergrijzing en schaalvergroting van boerenbedrijven

Scheefgroei tussen landbouw als economische activiteit en de sociale en fysieke leefomgeving waarbinnen dat plaatsvindt.

Biodiversiteit --
Beleefbaarheid --

GBDA = Brede welvaart

‘Ruilverkavelingsmachine’: welvaart in smalle zin

Verlies aan biodiversiteit telde niet mee

Thans zoektocht naar brede welvaart

Kern: kwaliteit van leven zoals gezondheid en sociale contacten, inkomen en baan zekerheid.

Maar ook kwaliteit van voorzieningen in de buurt en een fijne, schone en veilige woonomgeving.

De kwaliteit van leven is mede afhankelijk van de kwaliteit van iemands leefomgeving.

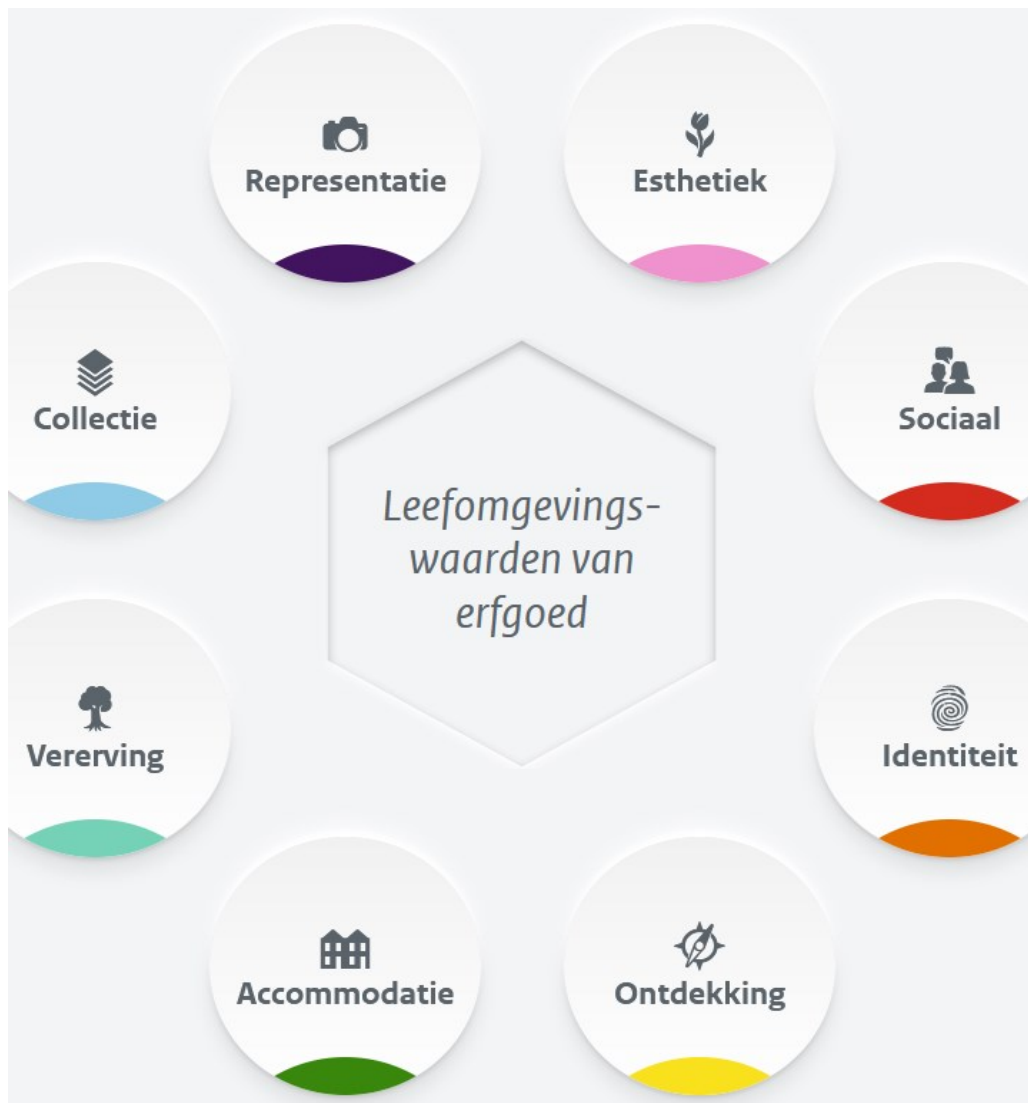

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

Ruimtelijke Kwaliteit: context

Erfgoed gaat ook en vooral om elementen, patronen en gebruiken die belangrijk zijn voor een gebied en die hiermee bijdragen aan een betere beleving en daarmee identiteit.

Waarden van erfgoed

Het expliciet maken van de waarden en het economisch-functioneel maken van erfgoed betekent dat erfgoed deel is de oplossing

Aanleg 10% GBDA is een cultuurdaad én ontwerpopgave

Biodiversiteit en cultuur versterken elkaar; benut dat

Faro: erfgoed-gemeenschappen

Het Verdrag van Faro stelt niet het erfgoed maar de mens centraal en draagt als titel 'de waarde van erfgoed voor de samenleving'. Participatie en initiatieven uit de samenleving moeten een vanzelfsprekend onderdeel van de erfgoedpraktijk moeten zijn.

Educatie en landschapsbeheer

Wat doet Hop van Altena precies? Van den Ende legt uit: “Het model is heel simpel. We willen zoveel mogelijk, naar middeleeuws model, hophoven creëren. Wij zorgen voor het hof, de paal, de hopplantjes, het bord waarop staat dat je onderdeel bent van Hop van Altena, informatie en educatie. Mensen moeten het hof met elkaar dan zelf onderhouden.” Praktische zaken zoals hoe je mest, waar je knoopjes legt en hoe je omgaat met plagen en insecten leren mensen van elkaar. Daarnaast organiseert Hop van Altena regelmatig lezingen.

Landschapsbeheer = mensenwerk

- › Beleving
- › Ervaring
- › Verantwoordelijkheid voor eigen woonomgeving
- › Resultaat: behoud landschap

Landschapsbeheer Nederland

Samen voor ons landschap

Landschappen NL

Aanvalsplan Landschapselementen ambitie

- 2050: **10%** van het landelijk gebied groenblauw dooraderd, waarvan:
 - de helft bestaat uit **houtige elementen** (ca. 112.000 hectare)
 - een kwart bestaat uit **kruidachtige elementen** (ca. 56.000 hectare)
 - een kwart bestaat uit **natte dooradering** (ca. 56.000 hectare)

Advies schakel bewoners in bij aanleg & beheer; boeren alleen kunnen dit niet

Ontwerpopgave

- › Uitvoering is ook en vooral een ontwerpopgave met aanwezige landschapskwaliteiten als uitgangspunt en inspiratie
- › Cultuurdaad
- › *‘de juiste elementen op de juiste plek’*

Het Parool f t in 6x

Voorpagina Amsterdam Nederland Wereld Kunst & Media Columns & Opinie Sport Uit in Amsterdam PS Podcasts

Een speciale ‘bamboewagen’ brengt schapen in Zunderdorp verkoeling: ‘Partytent werkte niet’

De bamboekar moet Zunderdorpse schapen behoeden

Waarom geen boom?

Domme vragen bestaan niet. Daarom toch maar de vraag: wat is er mis met een ouderwetse boom als brenger van schaduw? Van Dusseldorp: “Dat is hier in Waterland om cultuur-historische redenen niet toegestaan. Deze streek staat van oudsher bekend om de weilse uitzichten. Om de dorpen, de boerderijen, de weilanden en de sloten. Je kunt de oude zeedijk van ver zien liggen. Het is een prachtig plaatje, maar voor de koeien en de schapen is het zwaar in de zomer. Vandaar deze boerenkar als alternatief, met als voordeel dat de schaduw kan worden verplaatst.”

Dank voor uw tijd
e.raap@cultureelerfgoed.nl